

Ігор Григорович Блощинський,

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри англійської мови
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ» В ЗАРУБІЖНІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті охарактеризовано низку визначень поняття «дистанційне навчання», що є інноваційною формою навчання, має характерні особливості, може застосовуватися у всіх видах освітньої практики, забезпечуючи при цьому розвиток творчої та особистісної складової освітнього процесу. Особливу увагу приділено розкриттю сутності та змісту поняття «дистанційне навчання» в зарубіжній та вітчизняній науковій літературі.

Ключові слова: дистанційне навчання, сутність та зміст, зарубіжна та вітчизняна наукова література.

Постановка проблеми у загальному вигляді. За останні роки в усьому світі в освітній галузі відбулися істотні структурні зміни, зумовлені розвитком Інтернет та його зростаючим впливом на всі сфери діяльності суспільства. Основна роль в удосконаленні системи освіти, без сумніву, належить новим інформаційним технологіям (далі – НІТ). Це означає, що людина і суспільство постійно мають справу з новими знаннями та технологіями. Особливі надії викладачі і вчені покладають на дистанційне навчання (далі – ДН), із впровадженням якого в різних освітніх закладах й установах постійно уточнюється і вдосконалюється термінологія ДН.

Однією з причин існування труднощів у розумінні поняття «дистанційне навчання» є термінологічна плутанина, відсутність єдиного розуміння змісту базових визначень, пов'язаних з цим терміном. Можна нарахувати не менше тридцяти термінів-еквівалентів, що з'явилися протягом останніх 15-20 років. До них, наприклад, можна віднести: «викладання на відстані (teaching at a

distance)», «діалогове/онлайн навчання (online learning)», «ресурсно-орієнтоване навчання (resource-based learning)», «мережеве навчання (network learning)», «відкрите навчання (open learning)», «електронне навчання (e-learning)», «безперервне навчання (continuous learning)», «навчання протягом всього життя (life-long learning)», «змішане навчання (blended learning)», «віртуальне навчання (virtual learning)», «дистанційна освіта (distance/distant education)», «гнучке навчання (flexible learning)», «Веб-навчання/тренінг (Web-based learning/training)», «комп'ютерне навчання (computer-based learning)», «дистанційне навчання/викладання (distance learning/teaching)», «Інтернет-навчання/тренінг (Internet-learning/training)» та інші. Деякі з перелічених видів навчання є синонімічними, близькими за змістовною характеристикою, інші роблять додатковий наголос на різних рисах та цільових орієнтирах. Розібратися в цьому різноманітті досить складно. Спробуємо дати глибинну характеристику сутнісних особливостей цього поняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. У багатьох дослідженнях зарубіжних і українських авторів підкреслюється зростаюча роль технологій і засобів ДН як основного напрямку розвитку НІТ [1; 2]. Впровадження у педагогічну практику ідей ДН досліджують: О. О. Андреев, В. І. Солдаткін [3], Є. С. Полат, М. Ю. Бухаркіна, М. В. Моїсєєва, А. Е. Петров [4; 5], В. М. Кухаренко, В. Ю. Биков [7], Н. Г. Сиротенко, О. В. Рибалко, Ю. М. Богачков [6; 8], П. І. Федорук [9; 10], Г. О. Козлакова [11] та ін.

До теоретичних праць, що стосуються ДН, можна віднести монографії Г. О. Козлакової [12], В. І. Гриценка, С. П. Кудрявцевої, В. В. Колос, В. В. Веренич [13], С. О. Сисоєвої, А. М. Алексюк, П. М. Воловик [14]; кандидатські дисертації О. В. Собаєвої [15], Т. І. Койчевої [16], А. Я. Мушака [17], О. В. Хмель [18], Є. Ю. Владимирської [19], Сердюкова П. І. [20] та ін.

Питанням організації навчального процесу в системі ДН в вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ) присвячені наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників: В. П. Свиридюк [21] Н. В. Басова [22],

Д. М. Бодненко [23], Н. І. Домаскіна [24], Н. В. Жевакіна [25], О. Г. Кіріленко [26], А. І. Кузьмінський [27], Н. І. Муліна [28], А. В. Хуторський [29; 30], Б. І. Шуневич [31; 32], В. А. Жулкевська [33], Г. Ю. Яценко [34] та ін.

Психолого-педагогічні аспекти ДН досліджують Р. С. Гуревич [2; 3], Ю. В. Овод [35], О. В. Кареліна [36], Р. В. Шаран [37], Є. В. Долинський [38], В. В. Олійник [39; 40], П. В. Стефаненко [41] З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова [42] тощо. Також слід відзначити дослідження провідних іноземних вчених в галузі організації ДН: А. Р. Сагателян [48], Н. Фредеріксон, Ф. Рід, В. Кліффорд [49]. С. Гурі-Розенбліт [50], М. Мур [51; 52], Д. Кіген [53], Ч. Ведемеєр [54], О. Петерс [55], У. Пері [56], Дж. Даніель, У. Макінтош, У. Діл [57; 58].

Мета статті – охарактеризувати сутність та зміст поняття «дистанційне навчання» в зарубіжній та вітчизняній науковій літературі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, ДН навчання є продовженням кореспондентського навчання. Університет Лондона (1836 р.), Університет Чикаго (1892 р.) й Університет Квінсленда (1911 р.) були першими навчальними закладами, які запровадили кореспондентське навчання. У колишньому Радянському Союзі, в тому числі в Україні, з кінця 1920-х років його різновид відомий як заочне навчання. Наприкінці 1960-х і на початку 1970-х рр. почали використовувати спочатку термін викладання на відстані (teaching at a distance), а потім дистанційна освіта, дистанційне навчання (distance education, distance learning) [31]. Досвід використання ДН протягом останніх 20 років показує, що ця форма навчання позбавилася статусу кореспондентського [57, с. 43].

Поняття «відкрите навчання» з'явилося в середині 70-х років і пов'язане з утворенням навчальних закладів нового типу – відкритих університетів. 1975 року у своєму зверненні до Фонду Сіба перший віце-канцлер та засновник Відкритого університету Великої Британії сер Уолтер Пері наголошував на створенні нових структур освіти, які пропонуватимуть програми навчання, що охоплюватимуть все життя людини, а не лише період, необхідний для

засвоєння первинних професійних знань, умінь та навичок. До того ж темп появи нових знань настільки швидкий, що їх початкова освіта може застаріти до моменту досягнення ними середини професійної кар'єри [56]. Цей термін поки що по-різному сприймається в Україні й за кордоном. На Заході під ним розуміють: можливість кожного отримати освіту незалежно від місця проживання, віку, національності, фізичного стану тощо; підтримку цієї можливості державою у вигляді різних пілг, стипендій; застосування новітніх технологій навчання. В Україні його наділяють першою функцією [38].

Ведеться дискусія щодо визначення парадигмальних відношень між ДН та відкритим навчанням. На користь не тотожності ДН з відкритим говорить той факт, що: «Відкрита освіта може бути дистанційною, очною, заочною, якою завгодно. Дистанційна освіта, зі свого боку, зовсім не обов'язково організується за принципами відкритої освіти [4]». Тобто, відкрита освіта не є новою формою освіти, чи конкретною формою взагалі, це характеристика освіти, яка говорить про її демократичність, гнучку систему, змінену парадигму відношень між викладачем та студентом, коли викладач перестає бути постачальником інформації, а стає партнером по навчальному процесу, при цьому студент перетворюється з пасивного накопичувача інформації на активного здобувача знань. За цими принципами може бути організовано навчання в будь-якій формі: очній, заочній чи дистанційній [34].

Останнім часом в Україні замість терміна ДН використовується популярний за рубежом термін електронне (дистанційне) навчання. Електронне навчання (e-learning) – це інтерактивне навчання, при якому навчальний матеріал (learning content) доступний в діалоговому режимі (on-line), і яке забезпечує автоматичний зворотній зв'язок з навчальною діяльністю студента. Діалогова комунікація з реальними людьми може бути включеною або не включеною в електронне навчання, але воно більше сфокусоване на навчальному матеріалі, ніж на комунікації між студентами і викладачем-консультантом (анг.: tutor – тьютор). Дуже часто його використовують як узагальнюючий термін і як синонім до терміна діалогове (онлайн) навчання –

on-line learning [31].

У монографії Шуневича Б. І. «ДН в системі вищої освіти Європи та Північної Америки» терміни ДН, електронне навчання та відкрите навчання розглядаються як взаємозамінні [32], проте не всі дослідники з ближнього та дальнього зарубіжжя з цим погоджуються. На думку С. Гурі-Розенбліт, дослідниці з Відкритого університету (м. Ізраїль), необхідно розділяти електронне та дистанційне навчання, концептуальна різниця між якими полягає в тому, що при ДН учні віддалені від вчителя в просторі, тоді як електронне навчання може застосовуватись в межах класу, тим самим доповнюючи одну з форм традиційного навчання [50].

На перших етапах існування ДН навчання, в зв'язку з нерозробленістю його понятійного апарату, воно також розумілося як різновид заочного навчання. Це дає можливість збагнути ототожнення дистанційного та заочного навчання деякими авторами та їх подальшу відмову від цієї позиції [34]. На сучасному етапі дослідники ДН виокремлюють дистанційну форму від заочної: «ДН у ВНЗ не є різновидом або поліпшеним варіантом заочного. Це нова, самостійна, прогресивна форма навчання, яка має більші потенційні можливості [40]». Російська дослідниця Полат Є. С. вважає: «ДН як нова форма навчання не є ані модернізацією, ні, тим паче, аналогом заочного навчання, яке, до речі, ніхто не відміняв й яке має власну нішу в системі безперервної освіти [4; 5]». Там же авторка подає різницю дистанційної та заочної форм навчання, яка полягає у виділенні наступних рис, першою з яких є інтерактивність – взаємодія вчителя та учнів в межах дистанційного курсу, яка реалізується за допомогою Інтернет-технологій. Наступною відмінністю є засоби реалізації компонентів системи ДН, а саме, різні методи та форми навчання, структура та організація навчального матеріалу. Ще однією відмінністю є система управління пізнавальною діяльністю учнів на яку свій відбиток накладає використання мережі Інтернет [4; 5].

Полат Є. С. розглядає ДН як технологію навчання [4, с. 16] та пропонує відрізнити ДН від програм самонавчання та заочного навчання. У заочної та

дистанційної форм навчання є тільки одна спільна риса: викладач та студенти перебувають на відстані, а у програмах самонавчання немає (як у ДН) спілкування між викладачем та студентами. Інтеграція дистанційних технологій у навчання є перспективною моделлю організації навчального процесу для досягнення певних цілей [4; 5].

Певні труднощі виникають у розумінні та використанні англійських термінів *distance teaching* та *distance learning* в українській літературі на цю тематику, тому що обидва терміни перекладаються українською мовою як ДН. Перший англійський термін орієнтований на викладача, який викладає, навчає дистанційно, а другий термін – на студента, який вивчає потрібний матеріал дистанційно, тому термін *distance teaching* потрібно перекладати як ДН, а термін *distance learning* – дистанційне вивчення/учіння. У зарубіжній літературі часто англійські терміни *distance learning* і *distance education* використовуються як синоніми, це можна пояснити тим, що термін *distance learning* – ДН використовується тоді, коли говорять про дистанційне викладання + дистанційне вивчення або лише про дистанційне вивчення, а термін *distance education* – дистанційна освіта = ДН (тобто дистанційне викладання + дистанційне вивчення) + навчальний заклад, агенція та ін., уповноважені державною чи іншою структурою, організувати таке навчання і видавати сертифікати чи дипломи про відповідну отриману освіту. [31].

У наукових працях зустрічається велика кількість визначень поняття «дистанційне навчання», що вказує на диверсифікацію підходів до його розуміння. Серед цих тлумачень, з дидактичної точки зору, виділяються два істотно різних підходи. У першому під ДН розуміють обмін інформацією між педагогами і тими, хто навчається за допомогою електронних мереж чи інших засобів телекомунікацій. Студент при цьому одержує навчальну інформацію і завдання щодо її засвоєння, а потім результати своєї самостійної роботи надсилає педагогу, який оцінює якість та рівень засвоєння матеріалу. При цьому особиста діяльність студента із здобуття знань майже не організовується. Домінантою ДН у другому підході виступає особистісна продуктивна

діяльність того, хто навчається, яка вибудовується за допомогою сучасних засобів телекомунікацій. Цей підхід припускає інтеграцію інформаційних і педагогічних технологій, що забезпечують інтерактивність взаємодії педагога і студента, а також продуктивність навчального процесу. Тобто ДН визначається як таке, що припускає одержання освітніх послуг на відстані, в основному, без відвідування ВНЗ, за допомогою нових комп'ютерних і комунікаційних технологій і являє собою універсальну, синтетичну, інтегральну, гуманістичну форму навчання, що створює умови для студентів та адаптована до базового рівня знань і контрольних цілей студентів [41].

Заслуговує на увагу той факт, що деякі автори порівнюють дистанційне та очне навчання не тільки з позиції їх ефективності чи переваг тієї або іншої форми, а й виходячи з їх характеру: «Існують деякі особливості ДН: якщо заочне навчання є типово національним феноменом (в кожній країні своя система), то ДН на базі інформаційних технологій (ІТ) має інтернаціональний та глобальний характер [32]». Мається на увазі, що національна складова тієї чи іншої системи освіти, яка провадиться на певній території, обов'язково включена в заочне навчання, так як його переважно отримують громадяни тієї країни в якій воно провадиться, тоді як у ДН за допомогою всесвітньої мережі Інтернет розмиваються просторові межі, завдяки цьому навчання носить глобальний характер: його можуть отримати люди з різних континентів, незалежно від того, в якій країні був розроблений даний курс. Як бачимо, в цьому випадку навчання не має вираженого національного характеру [34].

Долинський Є. В. характеризує ДН як форму здобуття освіти, поряд з очною та заочною, за якої в освітньому процесі використовуються кращі традиційні та інноваційні засоби, а також форми навчання, засновані на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях [38].

Федорук П. І. визначає ДН як нову організацію навчального процесу, а застосування систем ДН та практичне впровадження програмних засобів дозволяє зберегти якість традиційних технологій передачі знань і, в окремих випадках, за рахунок використання адаптаційних алгоритмів забезпечити

помітне підвищення результатів навчання студентів. На основі проведеного аналізу та розробленої технології автор створив програмний комплекс, який реалізує систему ДН та контролю знань; методологію побудови інструментальних засобів системи, яка базується на зразках класів та об'єктів, що взаємодіють між собою; спеціалізовану мову ТестЛінг для взаємодії з системою [9; 10].

Згідно з дослідженням Шаран Р. В. ДН – це самостійна педагогічна технологія, основою якої є самостійна робота студентів (керована, дидактично забезпечена та контрольована); із застосуванням у навчанні сучасних комп'ютерів, ІТ, телекомунікаційних мереж, засобів зв'язку [37].

Кухаренко В. М., один із перших дослідників ДН в Україні, наводить такі його визначення: ДН – сукупність ІТ, які забезпечують надання студентові основного обсягу матеріалу, інтерактивну взаємодію студентів та викладачів у процесі навчання; можливість самостійної роботи для засвоєння матеріалу, оцінку знань і навичок студентів у процесі навчання; ДН – набуття знань і вмінь шляхом інформатизації та навчання з використанням усіх технологій, а також інші форми навчання на відстані [6; 8].

Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Рибалко О. В., Богачков Ю. М. вважають, що ДН – це форма організації і реалізації навчально-виховного процесу, за допомогою якої його учасники (об'єкт і суб'єкт навчання) здійснюють навчальну взаємодію принципово і переважно екстериторіально (тобто, на відстані, що не дозволяє і не передбачає безпосередню навчальну взаємодію учасників віч-на-віч, інакше, коли учасники територіально знаходяться поза межами можливої безпосередньої навчальної взаємодії і коли у процесі навчання їх особиста присутність у певних навчальних аудиторіях ВНЗ не є обов'язковою) [6, с. 9];

Найбільшого поширення в науковій літературі набуло визначення ДН дане Хуторським О. В.: ДН – це електронний варіант денного або заочного навчання, що адаптує традиційні форми занять та паперові засоби навчання в телекомунікаційні. ДН покликане вирішувати специфічні завдання щодо

розвитку творчої складової освіти [29; 30].

Андрєєв О. О. [3, с. 33] наводить таке визначення ДН – це цілеспрямований, організований процес інтерактивної взаємодії суб'єктів та об'єктів навчання між собою та з засобами навчання, причому процес навчання індиферентний до їх просторового розташування та проходить у специфічній педагогічній системі. Елементами цієї системи є підсистеми цілей, змісту, методів, засобів навчання, організаційних форм навчання тощо. Дистанційна освіта – це система, у якій реалізується процес ДН для досягнення та підтвердження студентами певного освітнього цензу, що стає основою їх подальшої творчої та (або) трудової діяльності [3, с. 36].

У докторській дисертації та монографії Козлакової Г. О. описано основні характеристики ДН, приклади його впровадження у навчальних закладах багатьох країн світу. Окремий розділ присвячено розвитку ДН та інформаційно-програмного забезпечення до нього у країнах СНД і, зокрема, в Україні. Визначено перспективні напрями розвитку інформатизації освітньої діяльності та ДН у технічних університетах [11; 12]. Проектування і реалізація ДН на основі формування уніфікованої дескриптивної моделі системи гнучкого ДН для конкретного навчального процесу розглянуто у науковій праці Гриценка В. І., Кудрявцевої С. П., Колос В. В. та Веренич Є. В. [13].

Сисоєва С. О. вказує на те, що ДН значно розширює можливості вищої школи для втілення на практиці концепції неперервної освіти і має можливість у перспективі істотно змінити організацію отримання вищої освіти в країні [14, с. 105]. У дослідженні Собаєвої О. В. уточнено поняття ДН, виявлено його позитивні можливості та проблеми впровадження, обґрунтовано дидактичні особливості використання комп'ютерних засобів, розроблено та впроваджено у навчальний процес педагогічну технологію ДН, спрямовану на активізацію пізнавальної діяльності студентів [15].

У дисертаційному дослідженні Койчевої Т. І. визначено і науково обґрунтовано сутність поняття «функції тьютора в системі дистанційної освіти», виявлено показники та критерії оцінки професійно-педагогічної

готовності вчителя до виконання ним функцій тьютора в системі ДН [16]. У кандидатських дисертаціях Мушака А. Я. та Хмель О. В. досліджується комплекс питань з методології побудови інтерактивних дистанційних мультимедійних програм та курсів навчального призначення [17; 18].

Владимирська Є. Ю. у своєму дослідженні дає тлумачення поняття «якість ДН у ВНЗ», розкриває теорію та специфіку забезпечення якості ДН, формулює критерії та визначає фактори якості ДН [19]. Басова Н. В. характеризує ДН в Росії [22].

Першим дослідженням, яке стосувалося використання комп'ютерів і впровадження елементів ДН при викладанні і вивченні іноземних мов була докторська дисертація Сердюкова П. І., де розкрито особливості впровадження НІТ у навчальний процес мовного ВНЗ [20]. Дослідженнями з методики викладання іноземних мов є кандидатські дисертації Свиридчук В. П. [21] і Муліної Н. І. [28], де узагальнено психолого-педагогічні та методичні проблеми ДН іноземних мов. Жулкевська В. А. досліджує специфіку підготовки фахівців банківської справи та впровадження професійно-орієнтованої моделі підготовки банківських працівників шляхом інтеграції традиційної та дистанційної форм навчання іноземної мови з використанням віртуального навчального середовища «Блекборд» у закладах економічного профілю [33].

Для відображення повної картини визначень ДН, ми звернулися до тлумачних словників. Зі словника Collins English Dictionary маємо наступне визначення: «ДН представляє собою систему викладання, що складається з відео, аудіо та письмових матеріалів, розроблених для людини з метою вивчення предмета дистанційно [45]». Гончаренко С. У в українському педагогічному словнику дає таке визначення ДН «ДН – форма навчання, коли спілкування між викладачем і студентом або вчителем і учнем відбувається за допомогою листування, комп'ютерних мереж, кабельного та супутникового телебачення, телефону чи факсу тощо [46]». Великий тлумачний словник сучасної української мови дає таке пояснення: «ДН – навчання за допомогою листування, телебачення, радіо, мережі Інтернет, телефону, публікацій у газеті

за обмеженого контакту з викладачами [47]».

Овод Ю. В. розглядає ДН як технологію, яка поєднує традиційні та інноваційні засоби та форми навчання, включає принципи відкритого навчання і базується на комп'ютерних та телекомунікаційних технологіях [35]. Кареліна О. В., досліджуючи формування умінь з ІТ у процесі ДН студентів вищих економічних навчальних закладів, дає таке його визначення - це гуманістична особистісно орієнтована форма навчання, основою якої є цілеспрямоване, мотивоване учіння і спілкування студентів з викладачем та між собою засобами сучасних ІТ [36].

У навчальному посібнику «Педагогіка вищої школи», авторів: Курлянд З. Н., Хмелюк Р. І., Семенова А. В. та ін. дається таке визначення ДН – це універсальна гуманістична форма навчання, що базується на використанні можливостей широкого спектра традиційних, нових інформаційних телекомунікаційних технологій (ІТТ) і технічних засобів, які створюють для користувача умови вільного вибору дисциплін, ділового обміну з викладачем без урахування відстані та часу [42].

Серед низки визначень які надає А. І. Кузьмінський можна віділити таке, ДН – це сукупність ІТ, що забезпечують доставку студентові основного обсягу навчального матеріалу; інтерактивну взаємодію студентів та викладачів у процесі навчання; надання студентам можливості самостійної роботи із засвоєння навчального матеріалу; а також оцінювання їхніх знань та умінь у процесі навчання [27]. У навчально-методичному посібнику «Освітні технології» вчені Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. дають таке визначення ДН – це процес взаємодії викладача й студента за допомогою комп'ютерних комунікацій [44].

Західні дослідники погоджуються з тим, що не має єдиного широковживаного визначення «дистанційного навчання» апріорі. Більш того, сама назва «дистанційне навчання» не завжди використовується та перекладається дослівно «distance learning». Розробник однієї з теорій ДН Мур М. визначав цей феномен як незалежне навчання та викладання

(independent learning and teaching), змальовуючи його у якості «Освітньої системи в якій учень є автономним та відділеним від викладача у часі та просторі, таким чином комунікація здійснюється за допомогою друкованого, електронного чи іншого засобу передачі інформації не пов'язаного з людиною [51]». В даному випадку визначення будується на способі передачі інформації та комунікації у середовищі ДН [52].

Кіген Д. вважає, що основними рисами ДН є місце розташування студента (поза ВНЗ) та відсутність міжособистісного спілкування віч-на-віч [53]. Ведмеєв Ч. визначає ДН, як навчальну діяльність, за якої викладач та студент знаходяться на відстані один від одного, навчання по суті незалежне, з використанням засобів телекомунікації [54; 58]. Петерс О. підкреслює важливість ДН, яке характеризується: нелінійністю, новизною, асоціативністю, гнучкістю, децентралізацією, дистрибутивністю та відкритістю навчальних програм [55, с. 100].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямку. Сьогодні ДН розглядається як ефективний засіб забезпечення неперервності освіти, шлях до її демократизації, гуманізації та варіативності. Установлено, що на сучасному етапі існує велика кількість визначень поняття «дистанційне навчання», що є інноваційною формою навчання, має низку особливостей, може застосовуватися у всіх видах освітньої практики, забезпечуючи при цьому розвиток творчої та особистісної складової освітнього процесу. Основу навчального процесу в цих умовах становить цілеспрямована і контрольована інтенсивна самостійна робота студента, який може навчатися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом з можливістю контакту з викладачем за допомогою різноманітних технічних засобів.

Отже, ДН це нова універсальна гуманістична форма навчання, яка провадиться на базі ІТТ, що створює умови для тих, хто навчаються, вільного вибору освітніх дисциплін, діалогового обміну з викладачем; більш активного використання наукового та освітнього потенціалів ВНЗ та інших освітніх установ за тісної взаємодії віддалених у часі та просторі викладача й студента.

ДН дозволяє студентам використовувати весь об'єм навчального матеріалу і пропонує їм доступ до самоосвіти, з одночасною можливістю отримання консультацій викладача і контролю результатів роботи. Водночас, слід звернути увагу і на нову роль викладача-тьютора, на якого тепер покладається координація, корегування процесу навчання, надання консультації, керівництво навчальними проектами тощо. Основою здійснення ДН є комунікація між головними діючими особами навчального процесу: студентом та викладачем.

Доцільні напрями подальших розвідок полягають у розробці методичних рекомендацій щодо розробки моделей ДН; застосування мультимедіа технологій у ДН окремих категорій фахівців.

Список використаної літератури

1. Гуревич, Р. С. Комп'ютерні технології навчання як засіб дистанційної вищої освіти / Р. С. Гуревич, О. В. Домінський // Шляхи реформування заочної (дистанційної) вищої освіти : Всеукр. наук.-метод. конф., 11–13 жовт. 2000 р. / Укр. акад. друкарства. – К.; Л., 2000. – С. 53–55.
2. Гуревич, Р. С. Сучасні інформаційні засоби навчання / Гороль П. К., Гуревич Р. С., Коношевський Л. Л. та ін. Навчальний посібник. – К.: «Освіта України», 2007. – 536 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ito.vspu.net/el_ppz/files/Konoshevskiy/sitn.pdf.
3. Андреев, А. А. Дистанционное образование : сущность, технология, организация / А. А. Андреев, В. И. Солдаткин. – М. : Издательство МЭСИ, 1999. – 196 с.
4. Полат, Е. С. Педагогические технологии дистанционного обучения : учеб. Пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров; под ред. Е. С. Полат. – М. : Издательский центр «центр Акалемия», 2006. – 400 с.
5. Полат, Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров; под ред. Е. С. Полат. – 4-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2009. – 272 с.
6. Кухаренко, В. М. Технологія створення дистанційного курсу : навч. посібник

/ В. Ю. Биков, В. М. Кухаренко, Н. Г. Сиротенко, О. В. Рибалко, Ю. М. Богачков [за ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка]. – Київ. : Міленіум, 2008. – 324 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dl.kharkiv.edu/file.php/1/Kuxarenko_PDF.pdf.

7. Биков, В. Ю. Дистанційний навчальний процес: Навч. посібн. / За ред. В. Бикова та В. Кухаренка. – К. : Міленіум, 2005. – 292 с.

8. Кухаренко, В. М. Дистанційне навчання. Енциклопедичне видання: навч.-метод. посібник / АПН України; Інститут інформаційних технологій і засобів навчання. – К. : Редакція «Комп'ютер», 2007. – 127 с.

9. Федорук, П. І. Адаптивна система дистанційного навчання та контролю знань на базі інтелектуальних Інтернет-технологій: автореф. дис... д-ра техн. наук: 05.13.06. НАН України, Ін-т пробл. мат. машин і систем. – К., 2009. – 37 с.

10. Федорук, П. І. Система дистанційного навчання та контролю знань на базі Internet-технологій (на прикладі медичних вузів): дис... канд. техн. наук: 01.05.03. Київська медична академія післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика. – К., 2001. – 219 с.

11. Козлакова, Г. О. Теоретичні і методичні основи ступеневої підготовки майбутніх фахівців з комп'ютеризованих систем у технічних університетах: дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2004. – 490 с.

12. Козлакова, Г. О. Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: Монографія. АПН України. Ін-т вищ. освіти. – К. : ВЦ «Просвіта», 2002. – 233 с.

13. Гриценко, В. И., Кудрявцева С. П., Колос В. В., Веренич Е. В. Дистанционное обучение: теория и практика. Моногр. НАН Украины. МОН Украины / В. И. Гриценко, С. П. Кудрявцева, В. В. Колос, Е. В. Веренич. Междунар. науч.-учеб. центр информ. технологий и систем. К.: Наук. думка, 2004. – 375 с.

14. Сисоєва, С. О. Технологізація освіти і професійної діяльності в умовах неперервної професійної освіти // Педагогічні технології у неперервній освіті : [монографія] / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін.; [за ред. С. О. Сисоєвої]. – К. : Віпол, 2001. – С. 27–45.

15. Собаєва, О. В. Активізація пізнавальної діяльності студентів в умовах дистанційного навчання: дис... к. пед. н.: 13.00.09 / Харківський держ. пед. ун-т ім.

Г. Сковороди. – Х., 2001. – 171 с.

16. Койчева, Т. І. Підготовка майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей як тьюторів для системи дистанційної освіти: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Ушинського. – Одеса, 2004. – 20 с.

17. Мушак, А. Я. Комп'ютерне моделювання процесів дистанційного навчання в Інтернет-технологіях: автореф. дис... канд. техн. наук: 01.05.02 / НАН України; Інститут кібернетики ім. В. М. Глушкова. – К., 2004. – 20 с.

18. Хмель, О. В. Дидактичні умови організацій дистанційного навчання студентів фізико-математичних факультетів педагогічних університетів: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.09 / Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2006. – 20 с.

19. Владимирська, Є. Ю. Науково-методичне забезпечення якості дистанційного навчання у технічному університеті: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / АПН України; Інститут вищої освіти. – К., 2006. – 20 с.

20. Сердюков, П. І. Теоретичні основи навчання іноземних мов у мовному вузі з використанням інформаційних технологій: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Київський держ. лінгв. ун-т. – К., 1997. – 349 с.

21. Свиридюк, В. П. Методика навчання німецького писемного мовлення студентів-заочників вищих мовних навчальних закладів на основі використання дистанційного курсу: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний ун-т. – К., 2007. – 21 с.

22. Басова, Н. В. Педагогика и практическая психология. – Ростов Н/Д: «Феникс», 2000. – 416 с.

23. Бодненко, Д. М. Підготовка викладачів вищого навчального закладу до здійснення дистанційного навчання: дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти» АПН України. – К., 2008. – 256 с.

24. Домаскіна, Н. І. Дистанційна освіта як засіб модернізації освіти в Україні. Серія. Педагогические науки / Дистанционное обучение. НТУУ «Київський політехнічний інститут», Україна / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/Pedagogica/1_82024.doc.htm.

25. Жевакіна, Н. В. Педагогічні умови організації дистанційного навчання студентів гуманітарних спеціальностей у педагогічному університеті: дис... канд. пед.

наук : 13.00.04. Луганський національний університет імені Тараса Шевченка – Луганськ, 2009. – 271с.

26. Кіріленко, О. Г. Педагогічні умови підготовки викладачів вищих технічних навчальних закладів до організації дистанційного навчання: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2008. – 240 с.

27. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. (Вища освіта XXI століття). / А. І. Кузьмінський. – 2 - ге вид., стер. – К. : Знання, 2011. – 486 с.

28. Муліна, Н. І. Методика розробки та використання дистанційного курсу англійської мови (старший ступінь у вищому технічному закладі освіти): дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київ. держ. лінгв. ун-т. – К., 2001. – 225 с.

29. Хуторской, А. В. Эвристическое обучение. В 5 т. Т.4. Интернет и телекоммуникации / под ред. А. В. Хуторского. – М. : Издательство «Эйдос»; Издательство Института образования человека, 2012. – 204 с. (Серия «Инновации в обучении»). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://khutorskoy.ru/books/2012/evr-ob4/index.htm>.

30. Хуторской, А. В. Принципы дистанционного творческого обучения [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.eidos.ru.

31. Шуневич, Б. І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки: дис... на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.01 / Ін-т вищ. освіти АПН України. – К., 2008. – 510 с.

32. Шуневич, Б. І. Дистанційне навчання в системі вищої освіти Європи та Північної Америки : Монографія – К. : Київський ун-т, 2005. – 365 с.

33. Жулкевська, В. А. Організаційно-педагогічні засади дистанційного навчання банківських працівників: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Київ, 2005 . – 24 с.

34. Яценко, Г. Ю. Комунікативність в системі дистанційного навчання: фактори інтенсифікації : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 / К., 2009. – 211 с.

35. Овод, Ю. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності засобами дистанційного навчання: дисертація канд. пед. наук: 13.00.04: Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельницький, 2012. – 200 с.

36. Кареліна, О. В. Формування умінь з інформаційних технологій у процесі дистанційного навчання студентів вищих економічних навчальних закладів: дис...

канд. пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський наці. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2005. – 215 с.

37. Шаран, Р. В. Професійна підготовка магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США: дис... канд. пед. наук: 13.00.04. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – 249 с.

38. Волинський, Є. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання: дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельницький, 2012. – 280 с.

39. Олійник, В. В. Дистанційне навчання в післядипломній педагогічній освіті: організаційно-педагогічний аспект: навч. посіб. – К. ЦППО, 2001. – 148 с.

40. Олійник, В. В. Підвищення кваліфікації керівників освіти за дистанційною формою навчання / [Олійник В. В., Биков В. Ю., Гравіт В. О., Кухаренко В. М., Жук Ю. О., Антошук С. В., Кліменко А. Л., Сябрук Т. І.]. – К. : Логос, 2006. – 408 с.

41. Стефаненко, П. В. Теоретичні і методичні засади дистанційного навчання у вищій школі: дис... доктора пед. наук: 13.00.04. [Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України] - Київ, 2002. – 492 с.

42. Курлянд, З. Н. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. – 2 - ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2005. – 399 с.

43. Нові технології навчання: Наук.-метод. зб./ ред. кол.: В. О. Зайчук (головний редактор), О. Я. Савченко, М. Ф. Дмитриченко та ін. – К. : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2003 – 200 с.

44. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; За заг ред. О. М. Пехоти. – К.: А. С. К., 2001. – 256 с.

45. Collins English Dictionary / [General consultant J. M. Sinclair]. – 3rd ed. – The USA : Harper Collins Publishers, 1991. –1791 p.

46. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997, – 376 с.

47. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.,

48. Сагателян, А. К. Дистанционное образование и перспективы его развития в Армении: автореф. дис... канд. пед. наук: 13. 00. 01 «Теория и история педагогіки».

Армянский государственный педагогический университет им. Х. Абовяна. – Ереван. 2007. –13 с.

49. Дистанционное и виртуальное обучение. Ежемесячный журнал. 2006. №12. Фредериксон Н., Рид Ф., Клиффорд В. Оценка эффективности методов дистанционного обучения на базе Интернета в сравнении с лекционными методами преподавания: количественный и качественный анализы. ГУП МО «Коломенская типография», с. 63–65.

50. Guri-Rosenblit S. ‘Distance education’ and ‘e-learning’: Not the same thing / Sarah Guri-Rosenblit // Higher Education. – 2005. – № 49(4). – P. 467–493. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.mendeley.com/catalog/distance-education-elearning-not-same-thing>.

51. Moore M. G. Toward a Theory of Independent Learning and Teaching / Michael G. Moore // Journal of Higher Education. – 1973. – № 12. – P. 661–679.

52. Moore M. G. On defining distance education. Volume 1, Issue 1, 1980 [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/0158791800010102#.VUi_N5DWjIU.

53. Keegan D. Theoretical Principles of Distance Education (Routledge Studies in Distance Education). British Journal of Educational Studies Volume: 42, 1993, - 411 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.mendeley.com/research/theoretical-principles-distance-education-5/>.

54. Wedemeyer C. Learning at the back door: Reflections on non-traditional learning in the lifespan. Madison, WI: University of Wisconsin Press. (1981). [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [Diehl_William_C_dissertation_FINAL.pdf](#).

55. Peters O. Distance Education in Transition. Developments and Issues. (5. revised, extended and updated edition) – 2010 – 286 pp. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : – [asfvolume5_5_ebook.pdf](#).

56. Perry L. W. The Open University: A Personal Account by the First Vice-Chancellor / Walter L. Perry. – Milton Keynes: Open University Press, 1976. – 280 p.

57. Daniel J. S. Mega-universities and Knowledge Media: Technology Strategies for Higher Education, Kogan Page, London. 1996. - 213 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.col.org/SiteCollectionDocuments/Daniel_John_Pubs.pdf.

58. Daniel J. S., Mackintosh W., & Diehl W. C. (2007). The mega-university

response to the moral challenge of our age. In M. G. Moore (Ed.), Handbook of distance education. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. - 2nd ed., pp. 609-620.

Рецензент: кандидат педагогічних наук Таушан Д. В.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2015

Блощинский И. Г. Сущность и содержание понятия «дистанционное обучение» в зарубежной и отечественной научной литературе

В статье охарактеризованы ряд определений понятия «дистанционное обучение», что является инновационной формой обучения, имеет характерные особенности, может применяться во всех видах образовательной практики, обеспечивая при этом развитие творческой и личностной составляющей образовательного процесса. Особое внимание уделяется раскрытию сущности и содержания понятия «дистанционное обучение» в зарубежной и отечественной научной литературе.

Ключевые слова: дистанционное обучение, сущность и содержание, зарубежная и отечественная научная литература.

Bloshchynskiy I. H. Essence and content of the notion «distance learning» in foreign and national scientific literature

The article states that distance learning is considered today as an effective means of ensuring the continuity of education, the path to its democratization, humanization and variability. Distance learning terminology is constantly refined and improved with its introduction in different educational institutions and organizations. It has been established that at present there are many definitions of the notion «distance learning» which is an innovative form of education and has a number of features that can be used in all types of educational practices, while ensuring the development of creative and personal component of the educational process. The basis of the educational process in these circumstances is a deliberate and controlled intensive self-study of a student who can study in a comfortable environment, on individual schedule having possibility to contact the teacher via a range of telecommunication means.

One of the causes of the difficulties in understanding the essence and content of the notion «distance learning» is terminological confusion, lack of common understanding of the meaning of basic definitions related to this term. At least thirty equivalent terms that have appeared over the past 15-20 years could be listed, including: «teaching at a distance», «on-line learning», «resource-based learning», «network learning», «open learning», «e-learning», «continuous learning», «life-long learning», «blended learning», «virtual learning», «distant education», «flexible learning», «Web-based learning/training», «computer-based learning», «distance teaching», «Internet-learning/training» and others. Some of these types of training are synonymous, similar in content characteristics; others make extra emphasis on

different features and targets.

Based on foreign and national scientific literature investigation, distance learning is determined as a new type of universal humanistic studies, which is conducted on the basis of informational and telecommunication technologies, that create conditions of free choice of academic subjects, greater use of scientific and educational potential of universities and other educational institutions; promoting close cooperation between a teacher and a student who can be remote in time and place. Distance learning allows students to use the entire amount of educational material and gives them access to self-education with simultaneous possibility of obtaining teacher consultation and monitoring results. At the same time, we should pay attention to the new role of the teacher-tutor, who is now tasked with coordination and adjusting of the learning process, providing consultation (advice), supervision of training projects etc. The basis of distance learning implementation is communication between the main subjects of the educational process: the student and the teacher.

Keywords: *distance learning, essence and content, foreign and national scientific literature.*